

УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ІМЕНІ К.Д. УШИНСЬКОГО

КОМУНАЛЬНИЙ ПОЗАШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЦЕНТР НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГОВИХОВАННЯ, ТУРИЗМУ ТА
КРАЄЗНАВСТВА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ»

Погоджено

Затверджено

Протокол засідання науково-
методичної ради Чернігівського
обласного інституту післядипломної
педагогічної освіти
ім. К.Д. Ушинського
26.10.2023 № 3

Наказ Управління освіти і науки
Чернігівської облдержадміністрації
16.11.2023 № 209

Навчальна програма з позашкільної освіти
туристсько-краєзнавчого напрямку
«Юні патріоти»

3 роки навчання

м. Чернігів - 2023

Укладач:

Кравчук Вікторія Вікторівна - методист, керівник гуртка комунального позашкільного навчального закладу «Центр національно-патріотичного виховання, туризму та краєзнавства учнівської молоді»

Рецензент:

Курганський В.О. - заступник директора з навчально-виховної роботи комунального позашкільного навчального закладу «Центр національно-патріотичного виховання, туризму та краєзнавства учнівської молоді»

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Позашкілля – середовище різноманітних інтересів дітей та молоді, де головною дійовою особою є вихованець, де педагог і дитина є партнерами, де, передусім, панує толерантність, взаємоповага та взаємодовіра, а моральність і громадянська активність є головними чинниками формування привабливого і комфортного освітнього простору. Позашкілля – це особлива країна, в якій народжуються та плекаються таланти. Для того, щоб діти вирости всебічно розвинутими, педагоги-позашкільники виховують у них якості, які згодом вони можуть використовувати у своєму житті. Є безліч занять, які потім можуть змінитися на професію, або сформувані погляди на життя, смаки.

Створення цієї навчальної програми зумовлено потребою мати можливість системно працювати з дітьми спочатку початкових, потім середніх класів – основний контингент гуртківців закладів позашкільної освіти краєзнавчо-туристського напрямку.

Дана програма – результат багаторічної роботи з гуртківцями, спроба врахувати можливості і потреби здобувачів освіти, ввести їх в цікавий світ краєзнавства, народознавства та туризму, виховувати на засадах національної гідності, високої самосвідомості й активної громадянської позиції, здорового способу життя духовно багатой та фізично розвинутої особистості. Бажання дітей пізнавати і відкривати нове, творити може закласти гарний фундамент для подальшого більш глибокого вивчення краєзнавства, проведення наукових досліджень.

Запропонована програма побудована з урахуванням законів України «Про освіту», «Про позашкільну освіту» на основі програм для туристсько-краєзнавчих гуртків позашкільних закладів (Орієнтовні навчальні програми туристсько-краєзнавчих об'єднань учнівської молоді/За заг. ред. Ю.В. Штангея.-К.: ІЗМН,1996 та Програма для туристсько-краєзнавчих гуртків позашкільних закладів/Кол. укладачів; За ред. Д.Г. Омельченко.-К.:ІЗМН, 1996).

Залучати до прекрасного, відвідуючи виставки, музеї, театри рідного міста, області, України, бувати в лісі, парку, на річці, озері, спостерігаючи за живою та неживою природою, спілкуватися з народними майстрами, відомими і цікавими людьми, вивчати минуле, звичаї, традиції, обряди нашого народу – це те, що повинно сприяти гармонійному розвитку особистості. Здібності дитини розвиваються в процесі її взаємодії з навколишнім світом. Діти вчаться помічати в знайомому незнайоме, порівнювати, аналізувати й робити висновки.

Метою навчальної програми є формування всебічно розвинутої особистості засобами краєзнавства, народознавства та туризму, ознайомлення з історією, національно-культурними звичаями, традиціями українського народу, оволодіння народною мораллю, етикою, народними художніми промислами і ремеслами, розвиток активного пізнавального інтересу, виховання віри в свої сили, талант та здібності.

Завдання програми:

- створення умов для самореалізації здобувачів освіти;
- впровадження народних ігор з метою гартування духу й тіла;
- формування високих морально-психологічних якостей: добротності, мужності, сміливості, рішучості, наполегливості, дисциплінованості та ініціативності на основі відновлених народних традицій;
- виховування в душі відданості Батьківщині та українському народу через відродження національних і загальнолюдських духовних та моральних цінностей;
- пропагування і популяризація здорового способу життя;
- організація змістовного дозвілля.

Навчальна програма передбачає 3 роки навчання:

1-й рік - початковий рівень – 216 год. на рік, 6 год. на тиждень;

1-й та 2-й рік - основний рівень – 216 год. на рік, 6 год. на тиждень.

Програму побудовано за концентричним та лінійним способом.

У програмах початкового й основного рівня навчання виділяються такі теми: «Моя Батьківщина – Україна», «Мій рідний край», «Мій рідний дім» «Загальна фізична підготовка», «Туристська підготовка».

Заняття гуртка організовується таким чином: теоретичні та практичні заняття, екскурсії, подорожі. Тривалість занять визначається з урахуванням психофізіологічного розвитку і допустимого навантаження. Екскурсії та практичні заняття є обов'язковими та необхідними складовими навчально-виховного процесу. Вони передбачають створення умов для наближення змісту тем до реального життя. Необхідною умовою організації екскурсій і практичних занять на місцевості є дотримання санітарно-гігієнічних вимог та техніки безпеки. При плануванні екскурсій, практичних занять, подорожей та змагань беруться до уваги сезонні зміни погоди, додаткові можливості для реалізації запланованих заходів під час канікул. Для закріплення та реалізація набутих вихованцями знань, умінь і навичок у кінці навчального року проводиться літня туристсько-краєзнавча подорож (поза сіткою навчальних годин).

На заняттях гуртка використовують різноманітні методи навчання в залежності від віку гуртківців. При проведенні практичних занять основного рівня перевага надається краєзнавчим дослідженням та пошуковій роботі.

Поряд з груповими, колективними формами роботи проводиться й індивідуальна робота з гуртківцями, в тому числі при підготовці до змагань, конкурсів, виставок, конференцій й інших масових заходів. Таким чином створюються умови для диференціації та індивідуалізації навчання відповідно до творчих здібностей, обдарованості, віку та психофізичних особливостей стану здоров'я дітей.

Перевірка компетентностей вихованців здійснюється під час проведення практичних занять у формі змагань, вікторин, конкурсів та відвідуванні екскурсійних об'єктів.

Реалізуючи зміст краєзнавства, народознавства на рівні конкретного навчального матеріалу, необхідно показати зв'язки між історією, звичаями, традиціями свого міста, області та України, взаємодію минулого, сучасного і майбутнього. Важливо в інтерпретації фактів забезпечити особистісне ставлення дитини до глибокої давнини, відобразити досвід минулого в потребах, інтересах, цінностях сьогодення, в мотиваційній сфері життєдіяльності вихованця.

Заняття гуртка початкового рівня, а це, як правило, школярі молодших класів, здебільшого повинні мати ігровий та практичний характер, нести в собі творче навантаження, підводити до особистих відкриттів. Бажано будувати навчання відповідно до можливостей кожної дитини, допомогти розкрити творчі здібності, бо людина, яка здатна генерувати ідеї, використовувати знання і вміння в нових ситуаціях, комфортно почувається в нестабільних соціальних умовах – швидше знаходить своє місце в суспільстві.

Основний рівень навчання - це учні, як правило, середніх класів, тому програма повинна бути ускладнена і включати самостійну, дослідницьку роботу на вже отриману базову підготовку.

У сучасних умовах перед закладами позашкільної освіти України стоїть завдання виховувати високоморальне, національно свідоме підростаюче покоління – патріотів своєї Батьківщини, спадкоємців і продовжувачів національних традицій.

Початковий рівень навчання

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Т е м а	Кількість годин		
		теор	практ	усього
	Вступ	2	-	2
1.	Моя Батьківщина - Україна	18	32	50
2.	Мій рідний край	26	32	58
3.	Мій рідний дім	12	20	32
4.	Загальна фізична підготовка	-	40	40
5.	Туристська підготовка	12	20	32
	Підсумок	2	-	2
	Багатоденна туристсько-краєзнавча подорож	поза сіткою годин		
	Всього :	72	144	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (2 год.)

Теоретична частина:

Зміст і завдання роботи гуртка. Забезпечення безпечних умов проведення навчальних занять та туристсько-краєзнавчих подорожей. Джерела знань про рідний край.

Розділ 1. Моя Батьківщина – Україна (50 год.)

Теоретична частина:

Україна – наша держава. Національні святині. Кордони, сусідні держави. Географія і природні умови України: гори і рівнини, річки і водойми, флора і фауна. Мова рідного народу. Український орнамент і його використання орнаменту в речах, побуті. Витинанки, аплікація. Українська народна дитяча іграшка. Народна музика та музичні інструменти (сопілка, бубон, скрипка, трембіта...). Народні танці, ігри та забави (дитячі, молодіжні, дорослі). Народні засоби пересування.

Практична частина:

Дитячі народні ігри. Екскурсії по рідному місту, в музичне училище (школу), міський парк, ліс, на річку, озеро, зоопарк, до тролейбусного депо (автопарку), в музеї, бібліотеки. Перегляд вистав, концертів у філармонії, театрах міста. Виготовлення аплікацій, витинанок, писанок. Майстерня юних умільців.

Розділ 2. Мій рідний край (58 год.)

Теоретична частина:

Географія і природні умови Чернігівщини: ліси і рівнини, річки і водойми, флора і фауна. Ґрунти. Корисні копалини. Охорона природи. Погода. Ознаки погоди за народними спостереженнями. Легенди і перекази рідного краю. Відомі люди рідного краю. Архітектурні скарби рідного краю. Дитячий фольклор. Заняття населення рідного краю. Людина працею звеличена. Знаряддя праці. Народний календар свят (літні, осінні, зимові, весняні). Давні поклоніння сонцю, землі, воді, вогню...

Практична частина:

Збирання народних прикмет змін у погоді. Екскурсії в бібліотеки, на виставки народних умільців, до музеїв, виставкових зал. Зустрічі з народними майстрами. Відвідування майстер класів. Пішохідні прогулянки до лісу, річки, озера, кінного клубу, зоокуточка. Відвідування загальноміських народних свят.

Розділ 3. Мій рідний дім (32 год.)

Теоретична частина:

Рідне місто моє. Легенди і перекази рідного міста. Архітектурні скарби рідного міста. Твоє прізвище, ім'я, по батькові. Склад сім'ї. Сімейні обряди. Традиції сімейного виховання (ставлення до старших, старих, немічних, дітей, матері, батька, хрещених). Старовинні речі у вашому домі. Українська хата. Правила поведінки в оселі. Піч. Хліб усьому голова (історія вирощування зерна

та виготовлення хліба, повір'я, прислів'я, приказки, прикмети про хліб, святковий, обрядовий хліб...). Український народний одяг.

Практична частина:

Екскурсії по місту, в музеї, бібліотеки, на хлібозавод (хлібопекарню), виставки. Родинне свято.

Розділ 4. Загальна фізична підготовка (40 год.)

Практична частина:

Народні рухливі ігри. Загально-розвиваючі вправи без предметів (вправи для рук, плечового поясу, тулуба, ніг і м'язів шиї), вправи з предметами, вправи для розвитку витривалості, швидкості, сили, гнучкості, спритності та стрибучості. Естафети. Ігри на увагу, кмітливість, координацію.

Розділ 5. Туристська підготовка (32 год.)

Теоретична частина:

Види туризму. Техніка безпеки під час проведення туристських подорожей, походів та екскурсій. Харчування у поході.

Практична частина:

Типи вогнищ. Рюкзак, укладання рюкзака. В'язання вузлів. Орієнтування на місцевості. Змагання (з техніки пішогодного туризму, орієнтування...). Подолання перешкод. Одноденні та багатоденні навчально-тренувальні подорожі, походи (поза сіткою годин).

Підсумок (2 год.) Підсумки роботи гуртка за рік.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- державну символіку;
- народний календар свят;
- особливості українського орнаменту, народної музики та музичних інструментів, промислів і ремесел;
- звичаї, традиції, обряди, пов'язані з українською хатою, піччю, хлібом тощо;
- народні рухливі ігри;
- правила дорожнього руху, причини дорожньо-транспортних пригод;
- правила поведінки під час занять, екскурсій, подорожей та рухливих ігор.

Вихованці мають вміти:

- в'язати туристські вузли;
- розпалювати вогнище;
- укладати рюкзак, збирати необхідне туристське спорядження;

– дотримуватись техніки безпеки, правил дорожнього руху.

Основний рівень, перший рік навчання НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Т е м а	Кількість годин		
		теор	практ	всього
	Вступ	2	-	2
1.	Моя Батьківщина - Україна	18	24	42
2.	Мій рідний край	18	36	54
3.	Мій рідний дім	24	20	44
4.	Загальна фізична підготовка	-	40	40
5.	Туристська підготовка	16	16	32
	Підсумок	2	-	2
	Багатоденна туристично-краєзнавча подорож	поза сіткою годин		
	Всього :	80	136	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (2 год.)

Теоретична частина:

Зміст і завдання роботи гуртка. Забезпечення безпечних умов проведення навчальних занять та туристсько-краєзнавчих подорожей. Краєзнавство. Народознавство. Туризм.

Практична частина:

Екскурсія до установ, в яких зберігається інформація про рідний край (архів, музей, бібліотека тощо).

Розділ 1. Моя Батьківщина – Україна (42 год.)

Теоретична частина:

Моя Батьківщина – Україна. Державні символи (прапор, герб, гімн, печатка...). Київ – столиця України. Найбільші міста України. Видатні історичні постаті.. Славетні українки. Українська жінка, її громадська і суспільна роль. Українська мова солов'їна (схожість і відмінність з іншими мовами, діалекти). Українське козацтво. Український орнамент (геометричний, рослинний, зоологічний, антропоморфний). Образотворче мистецтво. Українська народна музика та музичні інструменти. Народна і магічна медицина. Народні знання: метеорологічні (назви місяців, методи визначення погоди, народний землеробський календар), агротехнічні (народні одиниці вимірювання земельних ділянок, сипких тіл, рідин, визначення висоти об'єктів і відстані тощо), медичні та ветеринарні (використання лікувальних можливостей рослин тощо).

Практична частина:

Екскурсії в музей, на виставки, в медичний заклад (лікарню, поліклініку), ліс, музичне училище (школу), театр, бібліотеку.

Розділ 2. Мій рідний край (54 год.)

Теоретична частина:

Історичне минуле рідного краю (володарі та події). Легенди та перекази рідного краю (про події і видатних людей, походження назв районів, міст (сіл), річок тощо). Відомі люди, які народилися або жили в рідному краї. Традиційна господарська діяльність. Знаряддя праці. Промисли та ремесла рідного краю. Писанкарство (походження, призначення, обряди, символіка, виготовлення писанок). Рослини, тварини, комахи, птахи в народних звичаях і традиціях. Транспорт (давній; сухопутний, водний, залізничний, повітряний).

Практична частина:

Відвідування виставок, майстер класів, зоокуточка, музеїв. Зустрічі з народними майстрами. Екскурсії визначними місцями рідного краю, до тролейбусного депо (автопарку). Творчі майстерні.

Розділ 3. Мій рідний дім (44 год.)

Теоретична частина:

Рідне місто, моя вулиця, мій дім, мої сусіди. Традиційне українське житло (обряди, повір'я, пов'язані з будівництвом, вхідчинами, інтер'єр...). Батькова криниця (місцезнаходження, обряди, повір'я, прислів'я, приказки про криницю, воду). Традиційні українські страви. Хліб в обрядах і звичаях українців. Український рушник (походження, призначення, оздоблення, обряди, повір'я, прикмети...), віночок, хустка, сорочка (функції, оздоблення, обряди, повір'я, прислів'я, приказки, прикмети...). Народина, хрестини, перший рік життя дитини. Сімейні реліквії. Ворожіння, гадання. Народний етикет в побуті і мові. Народний календар свят (літні, осінні, зимові, весняні).

Практична частина:

Відвідування загальноміських народних свят. Екскурсії до їдальні (кафе), хлібопекарні (хлібозаводу, кондитерської фабрики), в музей. Бесіди зі старожилами. Пішохідні прогулянки по мікрорайону.

Розділ 4. Загальна фізична підготовка (40 год.)

Практична частина:

Народні рухливі ігри. Спортивні ігри на місцевості. Вправи, спрямовані на розвиток швидкості, витривалості, сили, гнучкості, вправи на розслаблення м'язів. Рухливі ігри, ігри з елементами загально-розвиваючих вправ. Спортивна ходьба, біг із перешкодами, кроси. Знайомство з техніки бігу по пересіченій місцевості (в лісі), з елементами орієнтування: читання карти, визначення відстаней і точки стояння тощо.

Розділ 5. Туристська підготовка (32 год.)

Теоретична частина:

Види туризму. Техніка безпеки під час проведення туристських подорожей, походів та екскурсій. Гігієна туриста. Правила особистої гігієни. Гігієна одягу, взуття. Харчування у поході. Індивідуальне і групове туристське спорядження.

Практична частина:

Спортивне орієнтування. Топографічна підготовка. Техніка пішохідного туризму. Розпалювання вогнищ. Приготування їжі в польових умовах. Рюкзак, види рюкзаків, укладання рюкзака. В'язання вузлів. Орієнтування на місцевості. Подолання перешкод. Змагання (з техніки пішохідного туризму, орієнтування...). Одноденні і багатоденні навчально-тренувальні подорожі, походи (поза сіткою годин).

Підсумок (2 год.) Підсумки роботи гуртка за рік.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- державну символіку;
- історичне минуле рідного краю;
- відомих людей, які народилися або жили в рідному краї;
- особливості української мови, орнаменту, народної музики та музичних інструментів, народних знань, промислів і ремесел, засобів пересування;
- літні, осінні, зимові, весняні свята за народним календарем;
- народні рухливі ігри;
- звичаї, традиції, обряди;
- правила дорожнього руху, причини дорожньо-транспортних пригод;
- правила поведіння під час занять, екскурсій, подорожей та рухливих ігор.

Вихованці мають вміти:

- встановлювати намети;
- в'язати туристські вузли;
- розпалювати вогнище, готувати їжу на вогнищі;
- укладати рюкзак, збирати необхідне групове та індивідуальне спорядження;
- дотримуватись техніки безпеки, правил дорожнього руху.

Вихованці мають набути досвід:

- підготовки туристського спорядження та догляду за ним;
- читання карт, орієнтування на місцевості;
- організація страховки і самостраховки учасників подорожей, змагань.

Основний рівень, другий рік навчання

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Т е м а	Кількість годин		
		теор	практ	всього
	Вступ	2	-	2
1.	Моя Батьківщина - Україна	18	20	38
2.	Мій рідний край	18	36	54
3.	Мій рідний дім	20	24	44
4.	Загальна фізична підготовка	-	40	40
5.	Туристська підготовка	12	24	36
	Підсумок	2	-	2
	Багатоденна туристсько-краєзнавча подорож	поза сіткою годин		
	Всього :	72	144	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (2 год.)

Теоретична частина:

Зміст і завдання роботи гуртка. Забезпечення безпечних умов проведення навчальних занять та туристсько-краєзнавчих подорожей. Стан і можливості краєзнавства, народознавства на сучасному етапі

Розділ 1. Моя Батьківщина – Україна (38 год.)

Теоретична частина:

Україна – наша держава (адміністративний поділ, місцезнаходження, географічні та природні умови, крайні точки, населення, ґрунти, корисні копалини). Туристсько-краєзнавчі можливості України. Найвідоміші музеї. Історико-етнографічне районування України. Етнографічні групи українців. Культура та побут інших народів України. Т.Г. Шевченко (життєвий та творчий шлях, перебування на Чернігівщині...). Народний театр, вертеп. Традиційна господарська діяльність (землеробство, скотарство, рибальство, мисливство, бджільництво, збиральництво). Знаряддя праці. Обробка ґрунту. Традиційні види взаємодопомоги на Україні. Головні дохристиянські боги Київської Русі. Світоглядні уявлення, вірування і народні знання (про богів, дні тижня, грім, блискавку, воду, небо, землю, людину тощо). Українська демонологія.

Практична частина:

Екскурсії в музеї, державні установи. Відвідування виставок, бібліотек.

Розділ 2. Мій рідний край (54 год.)

Теоретична частина:

Археологічна спадщина рідного краю. Вивчення краєзнавчих об'єктів на території рідного краю. Видатні люди рідного краю. Пам'ятні місця, пов'язані з видатними людьми рідного краю. Архітектура рідного краю

(місцезнаходження, історія будівництва, призначення та використання). Культові споруди (храми, монастирі, костьоли, новозбудовані церкви...). Народні майстри (життєвий та творчий шлях, вироби). Фольклор. Жанри фольклору. Українська вишивка (місце розташування, призначення, техніки вишивки, символіка). Організація дозвілля (вулиця, вечорниці, досвідки). Народні танці, ігри та забави. Базари та ярмарки (час і місце проведення, призначення). Лікарські рослини та їх використання в народній медицині.

Практична частина:

Екскурсія до лісу, храму. Зустрічі з народними майстрами, видатними людьми рідного краю. Ознайомлення з пам'ятними місцями, пов'язаними з видатними людьми рідного краю. Відвідування базарів, ярмарок, виставок, бібліотек, музеїв, заповідників, заказників.

Розділ 3. Мій рідний дім (44 год.)

Теоретична частина:

Рід, родина, рідня. Родинні зв'язки. Родовідне дерево. Сімейні обряди. Народна педагогіка. Імена, прізвища, по батькові (Звідки пішли прізвища і чому вони такі. Традиції українців називання по батькові.). Дівоча коса. Коса в обрядах і звичаях. Весільний та поховальний обряд. Господарські (стайня, хлів, курник, саж, вулик, комора, сарай, млин, вітряк...), громадські (шинок, корчма, лавка...), культові (церква, дзвіниця, будинок священика) споруди. Обрядові страви. Український народний одяг. Народний календар свят (літні, осінні, зимові, весняні).

Практична частина:

Родинне свято. Відвідування бібліотек, музеїв, кондитерського цеху (кафе), храмів (соборів, церков, костьолів...).

Розділ 4. Загальна фізична підготовка (40 год.)

Практична частина:

Народні рухливі ігри. Вправи спрямовані на розвиток витривалості, швидкості, спритності, стрибучості, сили. Естафети з використанням завдань, що вимагають складної координації рухів. Спортивні ігри на місцевості. Легка атлетика.

Розділ 5. Туристська підготовка (36 год.)

Теоретична частина:

Види туризму. Техніка безпеки під час проведення туристських подорожей, походів та екскурсій. Долікарська медична допомога. Захворювання, травми. Меню. Туристський побут. Туристське спорядження. Топографічні, спортивні карти та знаки.

Практична частина:

Типи вогнищ. Розпалювання вогнищ. Рюкзак, види рюкзаків, укладання рюкзака. В'язання туристських вузлів. Орієнтування на місцевості. Складання меню. Техніка пішогодного туризму. Змагання (з техніки пішогодного туризму,

орієнтування, скелелазіння, велосипедного туризму...). Одноденні і багатоденні навчально-тренувальні подорожі, походи.

Підсумок (2 год.) Підсумки роботи гуртка за рік.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- державну символіку;
- особливості українського одягу, орнаменту, вишивки, народних танців, музики та музичних інструментів, промислів і ремесел, традиційної господарської діяльності, організації дозвілля, сімейного виховання;
- обрядові страви;
- фольклор;
- господарські, громадські, культові споруди;
- родинні зв'язки та сімейні звичаї, традиції, обряди;
- основи туристської підготовки;
- особливості організації харчування в побуті і в поході;
- основні правила читання карти;
- порядок організації страховки та самостраховки учасників подорожей, змагань;
- вимоги догляду за спорядженням;
- правила дорожнього руху, причини дорожньо-транспортних пригод;
- правила поведіння під час занять, екскурсій, подорожей і рухливих ігор.

Вихованці мають вміти:

- ставити намети;
- в'язати туристські вузли;
- розпалювати вогнище;
- складати меню;
- укладати рюкзак, збирати необхідне туристське спорядження;
- надавати долікарську допомогу;
- дотримуватись техніки безпеки, правил дорожнього руху.

Вихованці мають набути досвід:

- підготовки туристського спорядження та догляду за ним;
- читання карт, орієнтування на місцевості;
- організація страховки і самостраховки учасників подорожей, змагань.

Орієнтовний перелік обладнання:

- компас,

- намети, спальні мішки,
- туристські килимки (каремати) та рюкзаки,
- мотузки різного діаметру і довжини,
- системи, блоківки, прусики, карабіни, рукавиці тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпека життєдіяльності туристів, екскурсантів, відпочивальників та працівників туризму (аспекти). - Дніпропетровськ : Промінь, 2002.-115 с.
2. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреації та рекреаційної географії. — К: Палітра, 1998. - 130 с.
3. Воропай О. Звичаї нашого народу. - Київ, 1992. -592 с.
4. Ганопольський В.І. Уроки туризму .- К .: Шкільний світ.-2004.
5. Георгій Булашев. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. Космогонічні українські народні погляди та вірування. Київ: Фірма «Довіра», 1992.-414 с.
6. Державний реєстр нерухомих пам'яток України національного значення. - К., 2001.
7. Дитячий фольклор / Упоряд. і передм. Г.В. Довженок; іл. худож. Ю.І.Криги. – К.: Дніпро, 1986.-304 с.
8. Збірки українських народних пісень, казок, загадок, прислів'їв, приказок, висловів, повір'їв.
9. Історія України.-Знання,1992.-224 с.
10. Кіреєвський І.Р. Міфи давніх слов'ян. Харків, 2006.-240 с.
11. Колотуха О.В. Дитячо-юнацький туризм в Україні. – Кіровоград, РВЦ Кіровоградського держ. пед. ун-ту, 2001. - 42 с.
12. Костриця М.Ю., Обозний В.В. Шкільна краєзнавчо-туристична робота. - К: Вища школа, 1995. - 224 с.
13. Краєзнавство. Краєзнавство в Україні. Етнографія: [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/>
14. Любіцева О.О. Географія туризму в Україні // Географія та основи економіки в школі. - 1997. - № 2. - С.3-6
15. Методичні рекомендації до навчальної програми з позашкільної освіти оздоровчого напрямку «Основи життєдіяльності в умовах бойових дій» лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання НАПН України.
16. Навчальна програма з позашкільної освіти «Історичне краєзнавство»: [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0B0kHwvQLtSb5QlJaODVYNWtNc0k/view>
17. Навчальна програма з позашкільної освіти «Юні туристи-краєзнавці»: [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0B0kHwvQLtSb5TWZtTEY3WDlwc1E/view>
18. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження нормативно-правових актів, які регламентують порядок організації туристсько-

краєзнавчої роботи» від 02.10.2014 р. № 1124, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 27 жовтня 2014 року за № 1341/261178.

19. Наровлянський О.Д., Наровлянська М.Д., Пустовойт В.О. Шкільний туризм . – К.: Шкільний світ - 2009. – 128 с.

20. Орієнтовні навчальні програми туристсько-краєзнавчих об'єднань учнівської молоді / За заг. ред. Ю.В.Штангея.-К.:ІЗМН,1996.-368 с.

21. Програма для туристсько-краєзнавчих гуртків позашкільних закладів / Кол. укладачів; За ред. Д.Г.Омельченко.-К.:ІЗМН, 1996.-124 с.

22. Прокопчук В.С. Шкільне краєзнавство. Навчальний посібник.-К.: Видавництво Кондор, 2011.-338 с.

23. Скуратівський В.Т. Дідух: Свята українського народу. - К.: Освіта, 1995.-272 с.

24. Скуратівський В.Т. Місяцелік: Укр. нар. календар. – К.: Мистецтво, 1992.-208 с.

25. Тронько П.Т. Краєзнавство та туризм: проблеми взаємодії та співробітництва // Туристично-краєзнавчі дослідження. - К.: «КМ-Треїдинг». - 1998. - Вип. 1. -с. 5-10.

26. Українська минувшина: Ілюстрований етнографічний довідник / А.П. Пономарьов, Л.Ф. Артюх, Т.В. Косміна та ін. К.: Либідь, 1993.-256 с.

27. Українське народознавство: Навч. посібник / За ред. С.П. Павлюка, Г.Й.Горинь, Р.Ф. Кирчіва. – Львів : Фенікс, 1994.-608 с.

28. Чинний Закон України «Про позашкільну освіту».

Електронний ресурс:

<https://mon.gov.ua/ua/news/osnovi-bezpeki-zhittyediyalnosti-v-umovah-bojovih-dij-metodichni-rekomendaciyi-dlya-pozashkillya>